

Mutassa be és elemezze a modern demokráciák XVIII. századi eszmei és gyakorlati alapjait! Válaszában az alábbi szempontokra térjen ki:

- a felvilágosodás államelméletének áttekintése;
- az Amerikai Egyesült Államok állami és alkotmányos életének elemzése;
- a francia forradalom államelméleti tapasztalatainak összegezése;
- a XVIII. századi demokratikus gyökerek összegzése.

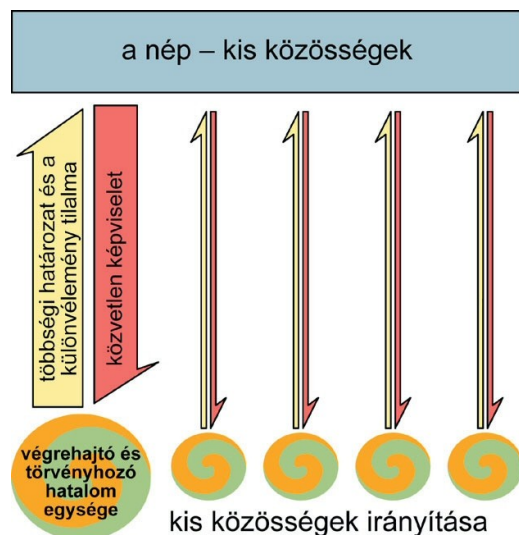
„Minden államban háromféle hatalom van: a törvényhozó hatalom, a nemzetközi jog alá tartozó dolgokra vonatkozó végrehajtó hatalom, végül az a végrehajtó hatalom, amely a polgári jog alá tartozó dolgokra vonatkozik. (...)

Ha a törvényhozó hatalom a végrehajtó hatalommal ugyanabban a személyben vagy ugyanabban a hatósági testületben egyesül, nincsen szabadság, mivel attól lehet tartani, hogy az ilyen uralkodó vagy az ilyen testület zsarnoki törvényeket fog hozni, s azokat zsarnoki módon fogja végrehajtani.

Akkor sincsen szabadság, ha a bírói hatalom nincsen elválasztva a törvényhozó, valamint a végrehajtó hatalomtól. Ha a bírói hatalom a törvényhozói hatalomhoz kapcsolódik, az állampolgárok élete és vagyona feletti hatalom önkényes lenne, mert a bíró törvényhozó is volna. Ha a bírói hatalom a végrehajtó hatalomhoz lenne kapcsolva, a bírónak elnyomó hatalma lenne.

De minden elvesznék akkor, ha ugyanaz az ember, vagy a főembereknek, nemeseknek vagy a népnek ugyanaz a testülete gyakorolná ezt a három hatalmat, vagyis a törvényhozó hatalmat, a közhatározatok végrehajtásának a hatalmát és a magánosok bűncselekményei vagy jogi vitái feletti ítélkezés hatalmát. (...)

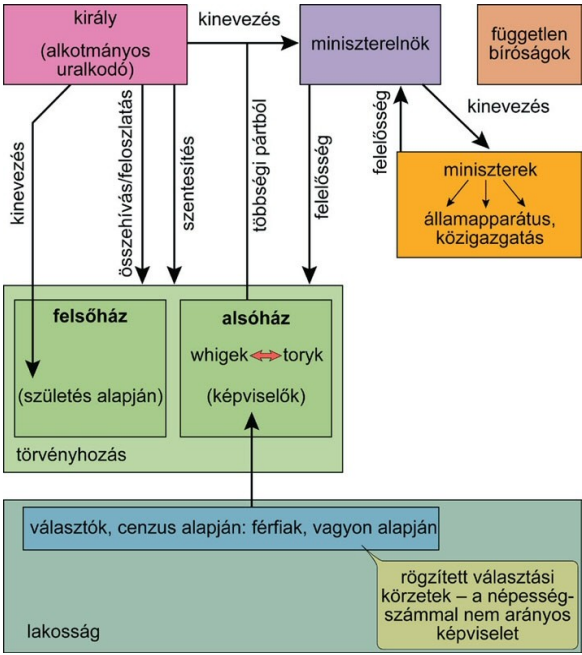
Mínt hogy szabad államban minden szabad lelkű ember maga kell, hogy kormányozza magát, következésképpen a nép egészét kell, hogy illesse a törvényhozó hatalom. Mínt hogy azonban ez nagy államokban keresztülvihetetlen, és kis államokban is sok hátránnyal jár, a népnek a maga képviselői útján kell megtennie mindazt, amit maga nem tud megtenni. (...). (Montesquieu: *A törvények szelleméről*, 1748)

Rousseau elgondolásának sematikus ábrája

„Ha tehát elhagyunk a társadalmi szerződésből mindent, ami nem tartozik a lényeghez, azt találjuk, hogy a szerződés a következőkben áll. Minden személy, valamennyi képességével együtt, az általános akarat legfőbb irányítása alatt egyesül, és mindenkit testületileg az összesség elkülöníthetetlen részévé fogadunk. A népképviselők tehát nem a nép képviselői és nem is lehetnek azok, csupán megbízottai a népnek: soha nem dönthetnek végérvényesen. Minden törvény semmis, ha a nép személyesen nem hagyja jóvá, az ilyen törvény nem törvény. A polgár minden törvényhez beleegyezését adja, még azokhoz is, amelyek büntetéssel sújtják, ha megszegni merészné valamelyiket. Az állam valamennyi tagjának állandó akarata az általános akarat; ez teszi polgárrá és szabad emberré őket. Amikor valamilyen törvényt terjesztenek a népgyűlés elé, voltaképpen nem azt kérdezik, hogy helyeslik-e vagy elvetik a javaslatot, hanem azt, hogy a javaslat megfelel-e vagy sem az általános akaratnak, vagyis a nép akaratának. (...)

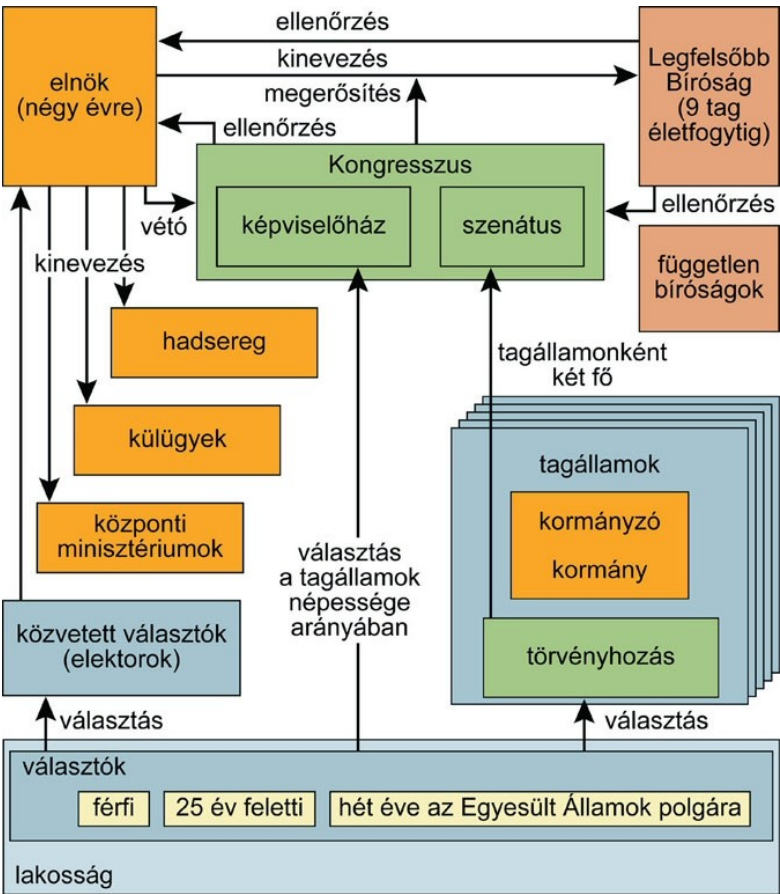
Aki nem hajlandó követni az általános akaratot, azt az egész testület fogja engedelmességre kényszeríteni; más szóval kényszeríteni kell őt, hogy szabad legyen.” (Rousseau: *A társadalmi szerződésről*, 1762)

Az angol alkotmányos monarchia felépítése

„Tudom, uraim, hogy azt fogják feltételezni, hogy az utóbbi időben külső és belső közügyek irányításában minden jelentős lépésre a parlament felhatalmazásával vagy jóváhagyásával került sor, s ezért amint mondtam, azt általában Őfelsége főhivatalai és a parlamentünk elleni vádnak fogják tekinteni, nem pedig csupán egy miniszter elleni személyes támadásnak; ám kellő megfontolás után belátható, hogy éppen ez a legsúlyosabb és legnyilvánvalóbb vád az általam célba vett miniszter [Robert Walpole 1721 és 1742 között első miniszter] ellen. Alkotmányunk szerint nincsen egyetlen főminiszterünk, hanem mindenkor több főminiszterünknek vagy államhivatalnokunknak kell lennie. Minden ilyen hivatalnoknak megvan a maga saját területe, és egyikük sem avatkozhat a másik tárcájához tartozó ügyekbe. Ám köztudott, hogy ez a miniszter, miután egyedülálló befolyásra tett szert az összes állami főhivatalban, nemcsak a közügyek intézését vette egyetlen kézbe, hanem minden államhivatalnokot elmozdított, ha azok nem engedelmeskedtek az utasításainak, még azokban

az ügyekben is, amelyek az ő területükhöz tartoztak. Ily módon kisajátította a korona kegyeit, és magához ragadta a rangok, kegydíjak, címek és rendjelszalagok feletti rendelkezést, valamint minden polgári, katonai vagy egyházi előléptetés intézését.” (*Samuel Sandys ellenzéki képviselő parlamenti beszédéből, 1741*)

Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya

„Magától értetődőnek tartjuk azokat az igazságokat, hogy minden ember egyenlőnek teremtett, az embert teremtője olyan elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel, amelyekről le nem mondhat, s ezek közé a jogok közé tartozik a jog az élethez és a szabadsághoz, valamint a jog a boldogságra törekvésre. Ezeknek a jogoknak a biztosítására az emberek kormányzatokat létesítenek, amelyeknek törvényes hatalma a kormányzottak beleegyezésén nyugszik. Ha bármikor, bármely kormányforma alkalmatlanná válik e célok megvalósítására, a nép joga, hogy az ilyen kormányzatot megváltoztassa, vagy eltörölje és új kormányzatot létesítsen, olyan elvekre alapítva és hatalmát olyan módon szervezve, amely jobban védi biztonságát és jobban elősegíti boldogulását.” (*A Függetlenségi Nyilatkozat részlete, 1776*)

„2. §. Csak olyan személy lehet képviselő, aki elérte 25. életévét, 7 éve az Egyesült Államok polgára...

A képviselőket és a közvetlen adókat az Unió részét alkotó államok között számarányuknak megfelelően kell elosztani, amelyet úgy kell meghatározni, hogy a szabad személyek számához, beleértve a bizonyos számú évig szolgálat teljesítésére kötelezett személyeket, de nem értve bele az adót nem fizető indiánokat, hozzáadják minden egyéb személy számának háromötödét. A számarány tényleges megállapítását az Egyesült Államok Kongresszusának első összeülését követő három éven belül, majd minden következő tíz évben kell a törvényben meghatározott módon elvégezni. Harmincezer személyre legfeljebb egy képviselő esik, azonban minden államnak legalább egy képviselője van;

3. §. Az Egyesült Államok Szenátusa az egyes államokat képviselő két-két szenátorból áll, akiket az állam törvényhozó testülete hatévi időtartamra választ; minden szenátor egy szavazattal rendelkezik.”
(Az USA alkotmányából, 1787)

„Mivel a francia nép Nemzetgyűlésben összegyűlt képviselői úgy látják, hogy a társadalmi problémáknak és a kormányok romlottságának egyedüli oka az ember jogainak nem ismerése vagy megvetése, úgy határoztak, hogy ünnepélyes nyilatkozatban teszik közzé az ember természetes, elidegeníthetetlen és szent jogait, [...]

1. Az emberek szabadnak, jogilag egyenlőnek születnek, és azok is maradnak. A társadalmi megkülönböztetések csak a közhasznosságon alapulhatnak.
2. Minden politikai egyesülés célja az ember természetes és elvülhetetlen jogainak megőrzése. Ezek a jogok a szabadság, a tulajdon, a biztonság és az elnyomásnak való ellenállás.
3. Minden szuverenitás alapelve lényegileg a nemzettől származik. Semmilyen testület, semmilyen egyén sem gyakorolhat olyan hatalmat, amely nem kifejezetten ebből ered.
4. A szabadság azt jelenti, hogy minden megtehető, ami másnak nem árt: ennél fogva minden ember természetes jogai gyakorlásának csak olyan korlátai vannak, amelyek a társadalom más tagjai számára is biztosítják ugyanezen jogok élvezetét. Ezen korlátokat csak a törvény határozhatja meg.
5. A törvény csak a társadalom számára ártalmas cselekedetek tiltására jogosult. Mindazt, amit a törvény nem tilt, nem lehet megakadályozni, és senkit sem lehet arra kényszeríteni, amit a törvény nem rendel el.
6. A törvény a közakarat kifejeződése. Valamennyi állampolgárnak jogában áll személyesen vagy képviselőin keresztül részt venni a megalkotásában. A törvénynek azonosnak kell lennie mindenki számára, akár védelmez, akár büntet. Minden állampolgár egyenlő a törvény előtt, s ezért képességeinek megfelelően és kizárólag erényük és tehetségük szerinti megkülönböztetéssel egyformán betölthetnek valamennyi méltóságot, állást és közhivatalt.
7. Mindenkit csak a törvény által előírt és általa meghatározott formák szerint lehet vád alá helyezni, letartóztatni vagy fogságban tartani. [...]
9. Minden embert ártatlannak kell tekinteni, amíg bűnössé nem nyilvánították, ha letartóztatását elkerülhetetlennek ítélik, a törvénynek szigorúan meg kell torolnia minden olyan erőszakosságot, amely nem szükséges az illető személy elfogásához.
10. Senkit sem szabad meggyőződése miatt zaklatni, legyenek ezek akár vallásiak, feltéve, hogy ezek megnyilvánulása nem zavarja a törvényes rendet.
11. A gondolatok és vélemények szabad cseréje az ember egyik legértékesebb joga, tehát minden állampolgár szabadon beszélhet, írhat és nyomtathat, de a törvény által meghatározott esetben felelnie kell e szabadsággal való visszaélésekért.
15. A társadalomnak joga van elszámoltatni kormányzata valamennyi köztisztviselőjét.
16. Az olyan társadalom, ahol a jogok garanciáját nem biztosították, a hatalmak szétválasztását pedig nem határozták meg, nincs alkotmányuk.
17. Mivel a tulajdon szent és sérthetetlen jog, senki sem fosztható meg tőle, csak törvényesen megállapított közérdekben, amely ezt nyilvánvalóan szükségessé teszi, és csak igazságos és előzetes kártalanítás esetén.” (Az Emberi és polgári jogok nyilatkozatából, 1789)

Értékelési útmutató (19. tétel)

Szempontok	Optimális megoldás	Pont
A feladat megértése, témataartás, a lényeg kiemelése	A vizsgázó • áttekinti a felvilágosodás államelméletét; • elemzi az Amerikai Egyesült Államok állami és alkotmányos életét; • összegzi a francia forradalom államelméleti tapasztalatait; • összegzi a XVIII. századi demokratikus gyökereket.	12
Tájékozódás térben és időben	A vizsgázó • tisztában van a XVIII. századi államelméletek és államfelépítések térbeli sajátosságaival (pl. a felvilágosodás kiterjedése, az USA kialakulásának folyamata, az alkotmányos államok elhelyezkedése), és ezek következményeivel; • a problémát jól helyezi el az időben, tisztában van az előzményekkel és a nemzetközi háttér időrendjével.	6
A szaknyelv alkalmazása	A vizsgázó • előadásában használja a témához kapcsolódó általános fogalmakat (pl. alkotmány, hatalmi ágak megosztása, polgári szabadságjogok, felvilágosodás); • használja a téma szakkifejezéseit (pl. népfelség, képviseleti rendszer, alkotmányos monarchia, szövetségi állam, vétójog); • feleletében a fogalmakat jelentésüknek megfelelően használja.	6
Források használata és értékelése	A vizsgázó • rögzíti a felvilágosodás államelméletének alapvető vonásait (pl. hatalmi ágak megosztásának elve, képviseleti rendszer, társadalmi szerződés, cenzusos rendszer); • feltárja az Egyesült Államok alkotmányának jellemzőit (pl. hatalmi ágak megosztása, erős elnöki hatalom, népképviselet, szövetségi állam, független bíróság szerepe); • rögzíti az angol alkotmányos berendezkedés fő vonásait (pl. hatalmi ágak megosztása, parlamenti többségnek felelős kormány és miniszterelnök); • rögzíti az Emberi és polgári jogok nyilatkozatának sarokpontjait (pl. polgári szabadságjogok biztosítása, állam és polgár viszonyának szabályozása).	12
Az eseményeket alakító tényezők feltárása, a történelmi események és jelenségek problémaközpontú bemutatása	A vizsgázó • elemzi a felvilágosodás államelméleteinek eltérő vonásait (pl. közvetlen vagy közvetett demokrácia, cenzus mértéke, mekkora területű állam esetén lehet megvalósítani a köztársaságot); • elemzi az Egyesült Államok alkotmányának kialakulásához vezető tényezőket (pl. képviseleti rendszer és a szövetségi állam összefüggései, az erős elnöki hatalom és a szövetségi állam összefüggései); • elemzi a francia forradalom tapasztalatait (pl. a szervezeti keretek önmagukban nem biztosítják az alkotmányosságot, a vétó kérdése, mely szerepeket vállalhat fel a polgári állam); • önálló ismereteivel, következtetéseivel, megállapításaival kiegészíti feleletét.	18
Világosság, nyelvhelyesség, a felelet felépítése	• A vizsgázó egész mondatokban, folyamatosan fejti ki gondolatait, és szabatosan fogalmaz. • A felelet szerkezete alkalmas a téma kifejtésére. • A gondolatmenet logikus.	6
Összesen		60